

PRIKAZ DOKTORSKE DISERTACIJE

Ivana Jeđud

„Doprinos perspektive korisnica Odgojnog doma Bedekovčina razumijevanju rizičnosti kod djevojaka“

Ivana Jeđud, asistentica na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu je dana 10. ožujka 2011. godine obranila doktorsku disertaciju pod naslovom „Doprinos perspektive korisnica Odgojnog doma Bedekovčina razumijevanju rizičnosti kod djevojaka“ u okviru poslijediplomskog znanstvenog studija na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorska disertacija napisana je pod mentorstvom prof.dr.sc. Nivex Koller-Trbović. Predsjednica povjerenstva za ocjenu i obranu disertacije bila je prof.dr.sc. Antonija Žižak, a kao treća članica povjerenstva sudjelovala je prof.dr.sc. Alenka Kobolt (Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Oddelek za socijalno pedagogiko).

Doktorska disertacija sadrži 241 stranicu teksta te je strukturirana na način uobičajen za znanstvene radove ove vrste i opsega. U tekst je ugrađeno 45 slika i 16 tablica. Sastavni dio disertacije su popis literature s 315 navoda, sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

Uvodni dio disertacije strukturiran je kroz četiri kraća poglavlja i usmjeren na utemeljenje odabrane stručno-teorijske paradigme i metodološkog pristupa u postojećim znanjima i praksi. U prva dva poglavlja (**Uvod** i **Terminološka određenja i pojašnjenja**) ostvareno je to kroz elaboriranje osobne i profesionalne motivacije pristupnice za izbor stručnog i istraživačkog problema te promišljanje i kreiranje okvira za razumijevanje dva ključna termina na kojima se disertacija temelji - rizičnost i djevojke. Obilježja rizičnosti kod djevojaka i žena tema je najopsežnijeg uvodnog poglavlja (**O rizičnosti ženske populacije**). Pregled i analiza opsežne literature omogućili su da se unutar ovog poglavlja tema sagleda na kontinuumu od propitivanja razloga za njenu zanemarenost u kriminologiji, preko iznalaženja specifičnosti u percepciji ženske delinkvencije i rodnih standarda ponašanja pa do elaboriranja rodno specifičnih aspekata razvoja, ali sve to iz jedne, sada dominirajuće, znanstveno-teorijske perspektive. Četvrto poglavlje s naslovom **Korisnička perspektiva u razumijevanja rizičnosti**

nosti kod djece i mladih daje ključni doprinos utemeljenju „višestrukih perspektiva“ kao odabrane paradigme te stvara vjerodostojnu podlogu za definiranje istraživačkog problema i metoda istraživanja u kasnijim poglavljima.

U okviru petog poglavlje s naslovom **Problem istraživanja** pristupnica je definirala istraživačka pitanja i problem, svrhu i ciljeve istraživanja te postavila nekoliko polaznih očekivanja. Problem istraživanja definiran je kao usmjerenost na perspektivu korisnica u objašnjavanju obilježja rizičnosti kod djevojaka uz uvažavanje perspektive stručnjaka i znanstveno-teorijske perspektive kao komplementarnih perspektiva.

Sukladno tome postavljena su četiri opća cilja:

1. Utvrditi i opisati obilježja rizičnosti kod djevojaka iz više perspektiva: znanstveno-teorijske, perspektive stručnjaka i perspektive korisnica.
2. Usporediti znanstveno-teorijsku perspektivu, perspektivu stručnjaka i perspektivu korisnica o obilježjima rizičnosti kod djevojaka.
3. Istražiti i utvrditi doprinos perspektive korisnica u razumijevanju rizičnosti kod djevojaka.
4. Ponuditi teoriju o obilježjima rizičnosti kod djevojaka utemeljenu na višestrukim perspektivama.

Kvalitativna metodologija i odabrani hipotetičko-induktivni model dopuštaju postavljanje radnih hipoteza u različitim fazama istraživanja. Opće polazno očekivanje je da će usmjerenost na višestruke perspektive, posebice na korisničku perspektivu, kao i korištenje kvalitativne metodologije i primjena kvalitativnih metoda prikupljanja i analize podataka, omogućiti dobivanje novih i specifičnih spoznaja o obilježjima rizičnosti kod djevojaka.

Specifična očekivanja također su postavljena u fazi izrade nacрта istraživanja i opisana su na sljedeći način:

- Višestruke perspektive (znanstveno-teorijska, stručnjačka i korisnička) omogućit će proširivanje spoznaja o rizičnosti kod djevojaka.

- Korisnička perspektiva omogućit će dobivanje potpunijeg uvida u rizičnost kod djevojaka.
- Biti će moguće ponuditi radnu teoriju o obilježjima rizičnosti kod djevojaka utemeljenu na višestrukim perspektivama.

Vrlo opsežno šesto poglavlje s naslovom **Metode istraživanja** i odgovarajućim podpoglavljima, donosi opise sudionika istraživanja, metoda i tehnika prikupljanja podataka, postupka provedbe istraživanja, metoda obrade podataka te etičkih aspekata istraživanja. Dat je opsežan opis sudionika istraživanja i konstatirano da se radi o namjerno uzorku pri čemu je u istraživanju prije svega namjerno odabrana institucija, a potom i sudionici istraživanja po principu pripadnosti toj instituciji u svojstvu korisnice programa ili zaposlenika, stručnjaka. Subuzorak korisnica, koje su pristale sudjelovati u istraživanju nakon što su o njemu detaljno informirane, čine 23 mlade osobe ženskog spola, prosječne dobi 16,2 godina i s prosječnim boravkom u instituciji od 10 mjeseci. Subuzorak stručnjaka koji su pristali sudjelovati u istraživanju čini 10 osoba (8 ženskog i 2 muškog spola) s radnim stražom u ustanovi od 5 do 37 godina. Korištene su dvije vrste metoda za prikupljanje kvalitativnih podataka: nenametljive istraživačke metode (analiza literature, analiza osobne dokumentacije korisnica, analiza pismenih radova korisnica) i metoda intervjua. Postupak provedbe istraživanja detaljno je opisan, kako u odnosu na specifičnosti prikupljanja podataka pojedinim metodama tako i u odnosu na trajanje i redoslijed. Svi prikupljeni kvalitativni podaci pohranjeni su i obrađeni pomoću računalnog programa za kvalitativnu obradu podataka NVivo8. Metode obrade podataka temeljito su prikazane te je njihov izbor povezan s istraživačkim problemom i ciljevima istraživanja. Opći principi obrade podataka sukladno metodi utemeljene teorije pojedinačno su opisani te grafički prikazani. Etički aspekti istraživanja predstavljeni su na općoj (kao etička pitanja u istraživanjima s djecom) i specifičnoj razini (kao etička pitanja pojedinih faza istraživanja).

Rezultati istraživanja prikazani su sukladno postavljenim ciljevima u sedmom, najopsežnijem poglavlju. Rezultati koji se odnose na prvi cilj – utvrđivanje i opisivanje rizičnosti kod djevojaka iz više perspektiva, elaborirani su u tri zasebne cjeline.

Analiza podataka kojima se utvrđivala i opisivala znanstveno-teorijska perspektiva uključivala je: traženje, čitanje i sređivanje relevantne literature prema kriterijima (teorija i istraživanje, domaća i strana literatura, tip istraživanja), razvrstavanje prema jedinicama kodiranja, razvrstavanje jedini-

ca kodiranja prema analitičkom okviru rizičnosti (rizičnost u okruženju, rizičnost u odnosu na osobu), otvoreno kodiranje temeljem kojeg su definirani koncepti i dobiven pregled i slika činitelja rizika specifičnih za djevojke iz znanstveno-teorijske perspektive te na kraju osno kodiranje temeljem kojeg su definirani ključni izrazi koji mogu sažeto opisati rizičnost kod djevojaka iz te perspektive. Na toj najvišoj razini apstrakcije generirano je pet ključnih izraza: *manje, kasnije, stabilno, složeno i zanemareno* te je kroz njihovo objašnjenje i povezivanje načinjeno sažeto tumačenje razumijevanja rizičnosti kod djevojaka iz znanstveno-teorijske perspektive.

Utvrđivanje i opisivanje perspektive stručnjaka počivalo je na dvije vrste podataka - stručnoj dokumentaciji (nalazi i mišljenja stručnjaka) i podacima dobivenim kroz intervjue sa stručnjacima. Obzirom na različitost podataka prve faze obrade tih podataka razlikovale su se, dok su više, odnosno apstraktnije razine kodiranja, načinjene zajednički te opširno prikazane, tekstem i slikom. U završnom tumačenju perspektive stručnjaka naglašena je njena podudarnost sa znanstveno-teorijskom perspektivom te su izdvojena ona obilježja rizičnosti djevojaka koja predstavljaju specifičan doprinos upravo te perspektive. Radi se o *međugeneracijskom prijenosu problema, nedjelotvornim društvenim intervencijama, rizičima vezanim uz mjesto u kojem je smještena institucija te negativnoj promjeni ponašanja*.

Perspektiva korisnica utvrđena je i opisana na temelju podataka dobivenih u intervjuiima s korisnicama Odgojnog doma u Bedekovčini te njihovih pismenih radova. Analiza podataka iz intervjua uključivala je prijepis i čitanje intervjua, sređivanje podataka grupiranjem u tematske cjeline temeljem pitanja „o čemu podaci govore“, kodiranje podataka koji se odnose na rizične čimbenike, uvjete i ponašanja, svrstavanje jedinica kodiranja unutar analitičkog okvira, definiranje kodova unutar cjelina, povezivanje kodova u kategorije, kodiranje prevladavajućih osjećaja u izjavama djevojaka te na kraju osno kodiranje kojim su se uspostavili odnosi unutar i između pojedinih kategorija. Podaci iz pismenih radova korišteni su za ilustraciju pojedinih područja rizičnosti. U tumačenju perspektive korisnica naglašeno je da rizike definirane kroz znanstveno-teorijsku i perspektivu stručnjaka djevojke dodatno potvrđuju osobnim iskustvima i opisom. Specifičan doprinos perspektive korisnica prepoznat je kroz: *prisutnost „teških“ osjećaja, neprihvaćenost i odbijanje u obitelji i školi, siromaštvo pozitivnih odnosa i utjecaja, neprihvatljivo ponašanje kao strategija nošenja s teškim osjećajima i situacijama u živo-*

tu, rizičnost koja proizlazi iz boravka u odgojnim ustanovama i rizičnost koja proizlazi iz boravka u Odgojnom domu Bedekovčina.

Drugi cilj odnosi se na usporedbu znanstveno-teorijske, perspektive stručnjaka i perspektive korisnica o obilježjima rizičnosti kod djevojaka. Međusobnom usporedbom područja rizičnosti generiranih unutar pojedinih perspektiva došlo se do zaključka o važnosti svake od tih perspektiva za dobivanje cjelovitog uvida u proučavani problem.

Treći cilj odnosio se na upoznavanje doprinosa perspektive korisnica u razumijevanju rizičnosti kod djevojaka. Analiza podataka omogućila je da se taj doprinos razumije na dvije razine. Na razini prepoznavanja djevojaka kao kompetentnih sugovornica i suradnica u procesu odlučivanja i interveniranja te kao osoba svjesnih svoje odgovornosti za vlastito neprihvatljivo ponašanje. Potom slijedi ona razina doprinosa koja se odnosi na rizike specifične za korisničku perspektivu koji su na najvišoj razini apstrahiranja imenovani opisno-sadržajnom i doživljajno-osjećajnom razinom razumijevanja rizika iz perspektive korisnica.

Četvrti cilj odnosio se na kreiranje teorije o obilježjima rizičnosti kod djevojaka utemeljene na višestrukim perspektivama. Stalno analiziranje, povezivanje i uspoređivanje rezultata – kodova, kategorija, tema omogućilo je kreiranje teorije utemeljene na tri ključne ideje ili konstrukta: *konstrukt utemeljenosti na više perspektiva, konstrukt zajednički prepoznatih rizika i konstrukt specifičnih rizika i tema*. Ponuđena teorija vjerodostojno je utemeljena u prethodno prikazanim podacima i popraćena odgovarajućim grafičkim modelom. Elaborirana je upravo kroz usporedbu i povezivanje kodova i tema koji pripadaju tim konstruktima.

Osmo poglavlje namijenjeno je sažetom prikazivanju **Zaključaka** i to kroz osvrt na istraživačka pitanja. Upravo to je pružilo mogućnost da se prepoznaju još neke razine doprinosa prikazanih rezultata. Primjerice, u odnosu na pitanje „Kako korisnice Odgojnog doma Bedekovčina doživljavaju i govore o vlastitoj rizičnosti i neprihvatljivom ponašanju?“, naglašeno je da se pretežno radi o govoru iz pozicije vlastite odgovornosti. U odnosu na istraživačko pitanje „Može li kvalitativni istraži-

vački pristup omogućiti nove spoznaje o rizičnosti kod djevojaka“, dat je, i prikladno argumentiran, pozitivan odgovor.

Deveto poglavlje pod naslovom **Osvrt na proces istraživanja i obrade podataka** izravno je povezano s obilježjima primijenjene kvalitativne metode. Reflektirajući o procesima koji su se javljali tijekom izrade nacrtu istraživanja, provedbe terenskog dijela istraživanja, provedbe intervjua s djevojkama i stručnjacima te obrade podataka, prikazana je i pokazana zahtjevanost i složenost ove metode bez „čvrstih granica“, u kojoj se radi s ogromnim brojem, često vrlo delikatnih, podataka (primjerice: 1136 stranica teksta dokumentacije, prijepisa intervjua i pismenih radova djevojaka, odnosno 929 kodova). Time je stvorena mogućnost da se progovori i o poziciji istraživačice i načinima na koje pozicija i perspektiva istraživača u kvalitativnim istraživanjima jest i treba biti važna.

Deseto (**Ograničenja istraživanja**) i jedanaesto (**Znanstvene i praktične implikacije**) poglavlje iskorišteni su da se dodatno osvijetli znanstvena dimenzija istraživanja. Kao značajna ograničenja istraživanja prepoznati su široko postavljeni ciljevi, neka obilježja ovako formiranog namjernog uzorka sudionika istraživanja, činjenica da je u okviru više-perspektivnosti izostavljena policy perspektiva te ideja i potreba da istraživanje provodi jedna osoba. U odnosu na znanstvene i praktične implikacije istraživanja naglašena je važnost otkrivanja novih pogleda na fenomen rizičnosti kod djevojaka, kreiranje novih teorijskih konstrukta i novih znanja te specifičnih stručnih smjernica za rad s populacijom djevojaka u riziku i/ili s problemima u ponašanju.

Doktorska disertacija **Ivane Jeđud** pod naslovom „**Doprinos perspektive korisnica Odgojnog doma Bedekovčina u razumijevanju rizičnosti kod djevojaka**“ izvorno je znanstveno djelo. Birajući nedovoljno istraženu temu, pristupajući joj na potpuno novi način i s nedovoljno afirmiranom znanstvenom metodologijom, posebice u dijelu metode utemeljene teorije, pristupnica je pokazala hrabrost i inovativnost. Posebno je značajno naglasiti da je na socijalnopedagoškom području u Hrvatskoj to prvo istraživanje koje je imalo za cilj kreiranje utemeljene teorije.

Pripremila:
Prof.dr.sc. Antonija Žižak